

ПЕРЕДМОВА

Останніми роками питання військової історії активно досліджувалися як зарубіжними, так і російськими дослідниками. Увага вчених-істориків концентрувалася навколо цілого комплексу проблем стосовно війни як явища, а також і окремих типів воєн, зокрема релігійних.

Однак Перша світова війна, її історія, перебіг воєнних дій та вплив її на повоєнний розвиток країн Європи, на жаль, знаходилися у сфері наукових інтересів переважно західноєвропейських дослідників, перу яких належить ряд ґрунтовних праць, присвячених військовим та дипломатичним подіям 1914–1918 рр. Вітчизняна ж історіографія, на жаль, тривалий час була досить бідною на ґрунтовні дослідження з історії Першої світової війни. Події боротьби з фашистською Німеччиною заповнили увагу вчених-істориків. Крім того, у радянський період Перша світова війна сприймалася як імперіалістична бійка між блоками капіталістичних держав, “війною воронів за здобич”, як наголошував В.І. Ленін, сперечатися з точкою зору якого було для істориків-дослідників досить небезпечним. Й якщо її всебічному вивченню до 1941 р. ще приділяли певну, нарівні з подіями Громадянської війни, увагу, то згодом всі сили радянських військових істориків були сконцентровані навколо широкого спектру питань, пов’язаних з історією Другої світової війни.

Пострадянський період, який сприяв реалізації одвічних мрій українців про власну незалежну державу, відкрив нові горизонти й перед вітчизняними дослідниками, котрі нарешті отримали можливість безперешкодно займатися висвітленням раніше заборонених тем.

Важливе місце серед цілого комплексу проблем, які належало дослідити або ж переглянути неупереджено, стали й питання історії Першої світової війни, розробка яких полегшилася тим, що вдумливим дослідникам стали доступні документи з раніше закритих архівних фондів та деідеологізація історичних студій.

Поглиблений інтерес до першого в історії людства воєнного конфлікту світового масштабу, яким ознаменувався пострадянський період вітчизняної історіографії, є закономірним. Адже вона явила собою глибоку цивілізаційну кризу, вихід з якої спричинив глобальні зміни у світовій історії, зміни, які фактично поклали початок новітньої історії людства. Й справа не лише у тому, що Перша світова війна стала переломним моментом, цілою епохою у розвитку воєнної історії, мистецтва та техніки (саме тоді вперше в широкому масштабі були застосовані літаки, танки та зброя масового враження, тобто найновіші досягнення у

галузі військової техніки, які поступово перетворились на головну ударну силу. У 1914–1918 рр. остаточно відійшли у минуле війна небуття з її кавалерійськими та штиковими атаками, особистий героїзм та блискучі мундири ХІХ ст., які змінилися на більш зручні та практичні мундири. Наступам колонами, очолюваними генералами-героями, прийшло на зміну будівництво укріплень. Командуючі арміями вже не вели свої підрозділи в атаку, а у тиші штабів розробляли оперативні плани військових операцій. 1914 рік став поворотним моментом в історії, моментом, який набув релігійного значення й ознаменував собою кінець часів язичників й сприймався багатьма віруючими як переддень Апокаліпсису. В перебігу ж воєнних й суспільно-політичних подій вбачали явлення антихриста.

Тому не дивно, що Перша світова війна й донині продовжує викликати значний інтерес як учених-істориків, так і широких кіл громадськості, не байдужих до подій минулого.

Потреба по-новому поглянути на події того буремного й трагічного часу для українських земель, підпорядкованих найбільшим тогочасним імперіям – Російській та Австро-Угорській, що перебували у стані війни, переосмислити їх вплив на розвиток визвольних змагань українського народу представляє собою комплекс актуальних та дискусійних питань вітчизняної історичної науки.

Кроком вперед у виробленні нових підходів до подій того часу стала проведена минулого року конференція, присвячена 90-ій річниці з дня початку Першої світової війни (Всеукраїнський круглий стіл “Велика війна 1914–1918 рр. і Україна”). Поважний науковий форум, проведений на базі відділу історії України ХІХ – початку ХХ ст., зібрав у Інституті історії України НАНУ провідних вітчизняних вчених-істориків, визнаних спеціалістів з історії України початку минулого століття. Його учасники на основі широкої джерельної та історіографічної бази здійснили спробу неупереджено та збалансовано висвітлити раніше недосліджені питання історії Першої світової війни, а також поглибити дослідження тих проблем, які вважаються традиційними. Увагу дослідників привернули події, що розгорнулися на українських землях і котрим судилося опинитися в епіцентрі військово-політичних та дипломатичних подій того часу. Усвідомлюючи глибину потрясінь, що випали на долю українського народу в часи воєнного лихоліття, вітчизняна громадськість, розділена між двома воюючими імперіями, активізувала зусилля для об’єднання українського народу та його визволення з-під їх гніту.

Виголошені на конференції доповіді та повідомлення з актуальних та дискусійних питань історії Першої світової війни, її впливу на еволюцію суспільно-політичних, економічних та релігійних процесів на українських землях покладені в основу даного збірника.

Ці наукові доробки допоможуть усім, хто звернеться до видання, щоб більш глибоко усвідомити неоднозначну та трагічну історію українського народу, звільнитися від ідеологічних штампів минулого.

Вдумливий та зацікавлений у об'єктивному та всебічному дослідженні вітчизняної історії, відкривши сторінки видання, отримає можливість долучитися до новітніх тенденцій вітчизняної історичної науки.

Крім новітніх наукових досліджень з історії Першої світової війни, на сторінках збірника знайшлося місце й для студій з вітчизняної економічної та політичної історії XIX – початку XX ст., доробків, які розкривають теоретико-методологічні засади досліджень етнопонаціональних спільнот в Україні, історіографічних та джерелознавчих студій, а також біографічних досліджень.

Тому черговий випуск збірника має зацікавити не лише досвідчених учених-істориків, котрі шукатимуть у виданні нових, всебічних та неупереджених оцінок актуальних питань вітчизняної історії XIX – початку XX ст., викладачів та студентів вищих навчальних закладів гуманітарного спрямування, а й усіх, хто хоче поглибити свої знання історії українського народу.